

ROZVOJ VÝSKUMU FILOZOFICKÝCH UČENÍ VÝCHODU V ZSSR

Rozvoju výskumu filozofických učení Východu sa na vedeckých pracoviskách Sovietskeho zväzu venovala v uplynulom polstoročí existencie sovietskeho štátu pomerne veľká pozornosť. Tieto výskumy sa od prvopočiatku mohli opierať o práce orientalistov, ktorí boli sústredení predovšetkým v Moskve, v Leningrade a čiastočne v ázijských republikách ZSSR. Spomedzi vedcov staršej generácie sa nad svetový priemer dostali bádania F. I. Ščerbatského, I. P. Minajeva, S. F. Oldenburga a I. A. Kračkovského.

Veľkú pozornosť venovali sovietski historici filozofie štúdiu rozvoja filozofického myslenia v krajinách Ázie, najmä v Číne, v Indii, v Japonsku a Iráne. Dejinnami filozofického myslenia v týchto krajinách sa zaoberajú filozofi G. F. Alexandrov, K. Konrad, A. O. Makoveľskij, G. F. Francev, E. Grigorian, A. A. Petrov, J. B. Raduľ-Zatulovskij, N. G. Senin, Jan Chin—šun a iní. Sovietski historici filozofie, ktorí pracovali a pracujú v tejto oblasti, zamerali sa predovšetkým na riešenie dvoch základných problémov, na objasnenie dvoch sporných otázok. Prvou je problém európskeho či ázijského centrizmu. Sovietski vedci jednomyselne kritizujú europocentrickú koncepciu dejín filozofie (rovnako ako aj opačný extrém) a usilujú sa vyvrátiť názory, ktoré ešte aj dnes zastávajú niektorí idealistickí filozofi, o „večnom protiklade“ tzv. „západného“ a tzv. „východného“ myslenia. Druhá otázka, ktorej sa aspoň okrajovo dotýka takmer každá práca z tejto oblasti filozofickej tvorby, je otázka postavenia materializmu

v dejinách orientálneho filozofického myslenia (Ázie a Afriky). Sovietski filozofi, ktorí sa zaoberajú rozvojom filozofie národov, žijúcich v krajinách dnes označovaných ako tzv. „tretí svet“, nekladú dôraz iba na *pokrokovosť* materialistických tradícií vo filozofických učeniach Východu, ale poukazujú aj na ich rozšírenie od najstarších čias po dnešok.

Významné miesto v týchto výskumoch zaujíma indická filozofia. Venujú sa jej poprední sovietski historici filozofie. Georgij Fiodorovič Alexandrov (nar. 1908) je napr. autorom *Náčrtu dejín sociálnych ideí v starovekej Indii* (Minsk 1958) a práce *Dejiny sociologických učení (Starý Východ)*, ktorá vyšla v Moskve r. 1959.

Dejinám materialistických učení v Indii je venovaná monografická práca N. P. Anikejeva¹ ktorá sleduje vývin materializmu a ateizmu v Indii najmä v staroveku a stredoveku, jej autor však nezabúda ani na dôkladný rozbor súčasných zápasov o interpretáciu filozofického odkazu starých mysliteľov.

Z novších sovietskych prác o modernej indickej filozofii treba spomenúť najmä monografiu A. D. Litmana o filozofickom myslení nezávislej Indie.² Autor po analýze všeobecných čít a špecifických zvláštností pristupuje k charakteristike názorov najvýznamnejších súčasných indických filozofov: Sarvapalli Rádhakrišnana, T. M. P. Mahadevana, G. P. Malkaniho, P. T. Raju, D. M. Dattu, P. R. Damleho a P. J. Čandhuru. A. D. Litman pokladá týchto mysliteľov za tvorcov aka-

¹ ANIKEJEV, N. P.: O materialističeskich tradicijach v indijskoj filosofii, Moskva 1965.

² LITMAN, A. D.: Filosofskaja mysl nezavisimoj Indii, Moskva 1966.

demických systémov súčasného indického idealizmu. Do druhej skupiny súčasných indických filozofov zaraduje prívržencov religiózno-filozofických učení: Svami Šivanandu, Svami Bona Maharaju a Svami Ranganathanandu (nadväzujúceho na Rámakršnu). Napokon v rámci tretej skupiny sa Litman venoval výskumu boja indických marxistov za vedecký svetonázor.

Autorom monografie o významnom indickom filozofovi 20. stor. Aurobindovi Ghošovi je V. S. Kostučenko. Jeho rozsiahla kritická analýza Ghošovej filozofie má názov *Integrálna védanta* (Moskva 1970) a je zameraná predovšetkým na rozbor Ghošovho učenia o evólúcii sveta a na kritiku jeho sociálnej utópie.

Záujem viacerých sovietskych filozofov sa sústredil na problematiku dejín čínskej filozofie. Dejinami starovekej čínskej filozofie a problematikou filozofie a sociológie súčasnej Číny sa zaoberá sovietsky filozof, pracovník AV ZSSR Jan Chin — Šun (nar. 1904). Jeho najvýznamnejšou prácou je monografia *Staročínsky filozof Lao-C' a jeho učenie* (Moskva-Leningrad 1950), práca *Materialistické myslenie v starovekej Číne* (Moskva 1967) a kniha nazvaná *Z dejín čínskej filozofie* (Moskva 1967). Jan Chin-Šun publikoval časopisecky štúdie o Sun Jat-senovi, Fan-čenovi, o sociologických názoroch Čen Li-fua³, o fragmentoch k dielam filozofa Sün-c'⁴ a o vzniku filozofie v Číne.

Ďalšie časopisecké štúdie venoval Jan Chin-Šun boju materializmu s idealizmom v starovekej Číne⁵ a vplyvom filozofie života na čínske myslenie, o ktorom píše

v stati *Filozofia života — ideologická zbraň imperialistickej reakcie v Číne*.⁶

V oblasti dejín čínskej filozofie venuje aj Nikolaj Gerasimovič Senin (nar. 1918) viacero svojich prác popredným čínskym revolucionárom a demokratom — predovšetkým Sun Jat-senovi⁷ a čínskemu pokrokovému kultúrnemu činiteľovi a materialistovi konca 19. stor. Tan Sütunovi.⁸ Výsledky svojich bádání syntetizoval v monografii *Pokrokoví myslitelia Číny konca 19. stor.*⁹ a v rozsiahlej práci *Pokrokové spoločnoskopolitické a filozofické myslenie Číny v novom období* (1840—1919).¹⁰

Profesor A. A. Petrov je autorom monografie o čínskom filozofovi z počiatku prvého tisícročia — materialistovi a ateistovi, ktorý odmietal všetky autority (vrátane Konfucia) — Wang Čchungovi. Práca má názov *Wang Čchung staročínsky materialista a osvietenec*.

Historiografiou japonskej filozofie sa okrem iných zaoberá Jakov Borisovič Radul — Zatulovskij (nar. 1903). J. B. Radul — Zatulovskij svojimi početnými prácami položil základy pre systematický marxistický výskum japonskej filozofie. Je autorom početných monografických štúdií o dejinách japonskej, ale aj čínskej filozofie, napr. *Konfucianizmus a jeho rozšírenie v Japonsku*,¹¹ „Japonizmus“ — *filozofia japonského imperializmu*¹² *Andó Šóeki — materialistický filozof 13. stor.*¹³ a iné. Ďalšie práce venoval Radul-Zatulovskij štúdiu a analýze názorov pokrokových materialistických mysliteľov Japonska a Číny. Zaoberal sa najmä týmito filozofmi: Itó Dzinsajom (1627—

³ Filozofskije zapiski 2, 1948.

⁴ Voprosy filosofii 1, 1955.

⁵ Voprosy filosofii 2, 1953.

⁶ Voprosy filosofii 1, 1948.

⁷ Sun Jat-sen — velikij kitajskij revolucioner-demokrat, Moskva 1956.

⁸ Voprosy filosofii 9, 1958.

⁹ Moskva 1959.

¹⁰ Moskva 1963.

¹¹ Moskva-Leningrad 1947.

¹² Filozofskije zapiski 2, 1948

¹³ Moskva 1961.

1705)¹⁴, Nakae Čóminom (1847—1901)¹⁵, Daj-Čenom¹⁶ a Fan-Čenom (asi 450—515 n. l.)...¹⁷

V oblasti filozofie národov Blízkeho východu vytvoril rozsiahle dielo akademik AV Azerbajdžanskej SSR Alexander Osipovič Makovelskij (nar. 1884), ktorý sa zaoberal predovšetkým Avestou¹⁸ a učeniami atomistov na Blízkom východe. Významný je jeho príspevok k štúdiu dejín azerbajdžanskej filozofie. Napísal rozsiahlu monografickú prácu *K otázke svetonázoru Mirzu Šafa*.¹⁹

O dejinách vzniku kresťanstva v Egypte písal G. F. Francev (v zborníku *Otázky náboženstva a ateizmu*²⁰). Štúdiou o podobnej problematike prispel aj do zborníka *Staroveký Egypt*.²¹

Filozofiou národov Blízkeho východu sa zaoberá aj S. N. Grigorijan, vedúci oddelenia filozofie národov Východu Filozofického ústavu AV ZSSR v Moskve. Jeho najlepšia práca z tejto oblasti sa

zaoberá rozborom stredovekej filozofie národov Blízkeho a Stredného východu.²²

Preklady niektorých filozofických traktátov al-Farábího sú výsledkom rozsiahlych bádání vedeckých pracovníkov Akadémie vied Kazašskej SSR.²³ Ich vydanie je doplnené zaujímavou úvodnou štúdiou troch sovietskych filozofov — akademika B. M. Kedrova, AV Kazašskej SSR Š. E. Jesenova a člena korešpondenta AV Kazašskej SSR A. Ch. Kasymžanova. Konštatovaním týchto troch sovietskych historikov filozofie, že „zaplnenie »bielych škvŕn« na mape dejín filozofie je dnes najaktuálnejšou úlohou marxistov-historikov filozofie a spoločenského myslenia”,²⁴ chceli by sme zakončiť náš krátky a zaiste nie celkom úplný výpočet mien a prác autorov, ktorí pracujú v Sovietskom zväze v oblasti dejín filozofie národov Východu.

Dalimír Hajko

50 ROKOV ROZVOJA FILOZOFIE PRÍRODNÝCH VIED V ZSSR

Prehľad o vývine filozofie prírodných vied v ZSSR musíme začať Leninom. Lenin vo svojich prácach *Materializmus a empiriokriticizmus* a *O význame bojového materializmu* prvý raz z hľadiska dialektického materializmu nastolil a riešil mnohé problémy, ktoré predkladali vtedajšie prírodné vedy. Z týchto prác vyplynul aj metodologický postup kritiky

nematerialistických, ako aj mechanisticko-materialistických názorov. Lenin vyzdvihol viac ideí, z ktorých vychádzajú ďalší marxistickí filozofi v ZSSR.

Vzťahom filozofie a prírodných vied sa zaoberali sovietski filozofi už v dvadsiatych rokoch. Vychádzali z Leninovho odkazu, podľa ktorého úlohou bojových materialistov je aj rozpracúvanie, spolu s prí-

¹⁴ Materialističeskaja filosofija Ito Dzinsaj (1627—1705), Sov. rostokovedenje 2, 1941.

¹⁵ Materialističeskaja filosofija Nakae Čómin, Sov. vostokovedenie 6, 1945.

¹⁶ Daj-Čeň — vydajuščijsja kitajskij prosvetitel, Voprosy filosofii 4, 1954.

¹⁷ Velikij kitajskij ateist Faň-Čeň, Ježegodnik muzeja istorii religii i ateizma 1, 1957.

¹⁸ Ekonomická a sociálna štruktúra spoločnosti v Aveste, Taškent 1957 a Avesta, Baku 1960.

¹⁹ Baku 1955.

²⁰ Voprosy religii i ateizma, tom 2, Moskva 1954.

²¹ Moskva 1960.

²² Strednevekovaja filosofija narodov bližnego i srednego vostoka, Moskva 1966.

²³ Al-Farábí, Filosofskije traktaty, vyd. Nauka, Alma-Ata 1970.

²⁴ C. d., s. 12.